НАША РІДНА МОВА

ҐЕОҐРАФІЯ УКРАЇНИ

І

ХАРАКТЕР УКРАЇНЦЯ, ПОЛЯКА І МОСКАЛЯ

[1917]

УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА
УКРАЇНСЬКОГО ГОЛОСУ
В КАНАДІ.

НАША РІДНА МОВА,

ҐЕОҐРАФІЯ УКРАЇНИ

І

ХАРАКТЕР УКРАЇНЦЯ, ПОЛЯКА І МОСКАЛЯ

ЗБІРКА
ІВАНА ЛУЧКОВА

ВІННІПЕҐ, МАН., 1917.
УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА

Digitized by the Internet Archive
in 2018 with funding from
University of Toronto

https://archive.org/details/nasharidnamovage00unse

НАША РІДНА МОВА

(ПРОФ. М. ВОЗНЯК)

1. Простір української мови.

В устах майже 40 мілїонів людий гомонить наша українська мова. Український нарід стоїть що до числа на семім місци поміж европейськими народами, а поміж славянськими народами займає друге місце по Москалях. Збитою масою заселює наш нарід цїлу східну Галичину, полудневу підгірську частину західної Галичини, північну та західну частину Буковини й північно-східну частину Угорщини. Але головна сила укр. народу в російсь. державі. Там займають Українці отсї губернії (одна велика менше більше як цїла Галичина); полтавську, київську, херсонську, харківську, чернигів ську, катеринославську, подільську й волинську, більшу частину так званої кубанської области, частину таврийської, вороніжської, минської, гроденської, сїдлецької і люблинської области. До вичислених земель треба додати менші і більші, рідше і густїйше заселені Українцями в Австро-угорщинї, (Боснї, Славонії) й европейській та азійській Росії, Румунії, Туреччинї, пів-

нічно-американських Злучених Державах, Канадї і Бразилії.

Всїх Українців в двоє більше нїж Поляків, звиш четверо більше нїж Чехів, в семеро більше нїж Болгар, а в осьмеро більше нїж Сербів (без Хорватів). Не тільки майже в двоє численнїйші від нас Москалї, але й значно менші народи від нашого, як болгарський і сербський нарід, мають власні держави.

Простір, який займає наш нарід в Австро-Угорщинї, виносить 72.000 квадратоввих кільометрів, а в Росії 780.000 квадратових кільометрів простору, значить, девять разів більший від простору цїлої Австро-Угорщини, бо 180.000 квадратових кільометрів, а о 400.000 квадратових кільометрів від простору цїлої Нїмеччини. На жаль, хоч так численний український нарід і такі широчезні простори заселює, не має він нинї власної держави, нї навіть не здобув собі такого становища та впливу в державах де живе, як здобули собі два рази менше численні Поляки та звиш четверо менший від нашого чеський народ.

2. Наша мова давна. Сього одинокого скарбу не мали сили забрати нам вороги.

І ми мали колись протягом більше нїж пятьсот лїт власну державу. Початки нашої державної орґанїзації сягають ще до десятого віку. Але в порівнаню з початками колишної держави, українська мова далеко старша.

Княжі межиусобиці довели до упадку українську державу. В першій половинї XIV. віку

увійшла галицька Україна в склад Польщі, а в 2-ій половині того століття прилучено київську Україну до литовської держави, яку також пізнійше підбила Польща. Протягом многовікового історичного лихолітя: татарського, турецького, польського і московського затрачував наш нарід поволи все те, що складаєть ся разом національне добро. Звичаї і обичаї переживали ся, або підпадали сильним чужим впливам. На місце богацтв наступали чорною хмарою нужда, злидні, недостаток. Лютий ворог загарбав всю українську землю, а їх дітий, колишних вільних горожан, зробив панськими підданими та наємниками. На тім не переста ли сильні переможці. Поважили ся навіть загля нути в душу того народу, обмежали на кождім кроці свободу віри.

3. Правдива просвіта та культура можлива тільки в рідній мові; докази з нашої історії.

Більше ніж триста літ тому побачили наші передові люди наглядно як богато українського народу марнуєть ся в безпросвітній темноті. Тому доложили всіх заходів, не щади ли грошевих жертв, на школи, на друкарні, на книжки, бо зрозуміли всю правду, що просвітити нарід можна тільки найрозумнійшою для нього, отже рідною мовою. Дитина найкрасше розуміє се, чого її вчать у школі, коли вияснює їй се учитель в мові, яку з молоком виссала з материних грудий. Чужої мови треба щойно навчити ся розуміти, а се потягає за собою страту богато дорогого часу й дуже у-

труднює початкову науку. Зрозуміли се давно наші предки, розуміють се всї просвічені народи. А школа, се одинока дорога до культури, до всього того, що дотикає освіти і просвічено го житя: письменства, науки, штуки, доброго уладженя родинного, громадянського й народного житя та господарського добробуту.

До початку XVIII. столїтя українські землї все стояли висше від московських під зглядом просвіти, шкіл і взагалї культури. За гетьмана Богдана Хмельницького переїздив через Україну один Грек зі Сирії, Павло, з міста Алєпа. Він в описї своєї подорожи дивував ся, які гарні порядки були тодї на Українї, які робо тящі і розумні були наші господарі, як дуже дбали про сиріт, про бідних і калїк, як щиро дбали за просьвіту. Усї дїти, навіть дївчата були письменні. В кождім селї була школа. В нїй учили своєю рідною українською мовою. Письменних тодї було може більше нїж нинї.

До першої половини XVIII. в. йшли з Украïни в Мовковщину люди, що заводили там школи, закладали бібліотеки, були вчителями, писали і друкували. Довгий час всї висші духовні в Московщинї були з поміж Українців, довгий час Московщина жила українською наукою. За царя Петра Великого Українцї були головними його помічниками при перетворі Росії на новочасну культурну державу. В нагороду за те стогне ще нинї девять десятих нашого народу під московським кнутом у безпросвітній темнотї бо українські дїти мусять вчити ся у школї в чужій, московській мові.

4. Народна творчість, її велике значіне і виховуюча сила.

Знаємо з власного щоденного досьвіду, що в нїякій чужій мові не можна красше висловити наших найглибших бажань, які ворушать ся в нашім серци, як у рідній мові. Свій розум, своє серце, свою душу, своє чутє, свої думки, свою радість і журбу, сум і розпуку виявив наш нарід у власних творах, які стали гідними подиву в усїх культурних народів і здобули признанє найбільших учених світа. Дїтям оповідали чудні казки. Історичними переказами повними щирої любови до рідної землї і свойого народу, защіплювали вони привязанє до всього, що своє і гарне. Свій житєвий досьвід висловлювали в коротеньких жартобливих або поважних сумних або веселих, а все дотепних і розумних приповідках, поговірках, примівках і пословицях. З таких приповідок довідуємо ся про характер і сьвітогляд нашого народу в давнинї, про се, що український народ уважав добрим, а що злим, що шанував і поважав, а що висмівав, де бачив правду і справедливість, а в чім брехню і кривду.

Світову славу здобули собі пісні нашого народу. Найбільші вчені на світї, найріжнороднїйші народи: Поляки, Москалї, Нїмцї, Французи й инші признали наші пісні одними з найкрасших на світї. Українські пісні відзначають ся великою музикальностию. Коли слухати нашу пісню, стає перед нашими очима як живе

або мальоване все, про що співаєть ся у нїй. Велика нїжність наших народних пісень, щире чутє, вилите в них, надзвичайна мельодія — все те складаєть ся на велику поетичність наших пісень. Нерідко пісня робить на нашу душу дуже сильне вражінє. Нерідко буває, що як хто гарно з чутєм заспіває сумну пісню витискає сльози з наших очий, а весела пісня так і підносить наші ноги до танцю.

Зі сказаного видно, як надавала ся наша гарна, гнучка, милозвучна, поетична і богата мова, до виспіваня найріжнороднїйших, пісень, від найвеселїйших ших до найсумнїйших, від найбільше жартобливих до найповажнїйших. Склали такі пісні й инші твори, що переходять з уст до уст серед народу, з одного поколїня до другого, ріжні українські стани, верстви: хлїбороби, дружинники княжих часів, лицарі козацької доби, чумаки, невільники, письменні і неписьменні, дяки, вихованцї київської Академії й инших шкіл, кріпаки і бурлаки, панщизняники і пани. Одним словом всї українські стани та верстви всїх часів брали в сїм участь.

Заки Українцї прийняли Христіянство, довго перед тим співали всїлякі пісні в ріжних порах року: колядували, веснянки, русалні пісні, весільні, похоронні і господарські. Крім того оповідали собі наші поганські предки ріжні казки, мали оповіданя про своїх поганських богів, байки, загадки, приповідки, закликаня і т. д. При принятю Христіянства зача-

ло духовенство викорінювати все то, що заносило поганство. Тому народні твори з поганських часів підпали сильним змінам або й забували ся. Нові історичні події, зміна життя зроджувала нові твори; преріжні історичні перекази, пісні про Володимира Великого, про княжі усобиці, про татарські і пізнїйші турецькі напади, про козацьких лицарів, про Гайдамаччину, про опришків. про панщину, про кріпацтво, про бранку, словом все, що живо зворушувало народну душу.

5. В нашій устній словесности та в лїтературі замкнене богацтво української мови. Лїтературна мова. Шевченко рішив раз на все її долю.

Збір таких творів в українській мові, про які була щойно бесїда, називаємо українською устною словесностию. Хто зложив сї твори, приміром безлїч коломийок, таких людий по найбільшій части не вміємо назвати. Инакше маєть ся річ з писаними творами. Знаємо, що Шевченко написав велику поему „Гайдамаки", що Гр. Квітка є автором повісти „Маруся", що „Наталка Полтавка" се твір Ів. Котляревського. Збір усїх писаних творів українського народу, передівсїм збір так званої красної лїтератури (белєтристики) отже поезій, драматичних творів і таких прозових творів, як оповіданя, повісти, байки, називаємо письменством, або з латинська „лїтературою". З устної словесности та з лїтератури можемо пізнати всю красу та цїле богацтво української мови. Наша устна словесність і лїтература се най-

більший скарб українського народу. Висловив в них наш нарід усї свої радощі і горе, всї свої невдачі і здобутки, всї почуваня, змаганя, полишив вічний памятник свойого світогляду на стан просьвіти в ріжних часах історичного житя.

Як у всїх просьічених народів, так і в нас мова писаних книжок ріжнить ся в дечім від щоденної мови, бо звичайна щоденна мова вічно розвиваєть ся і зміняєть ся, а писана мова приймаєть ся одна для цїлого народу і так добираєть ся, щоби її розуміли у всїх закутинах українських земель, хоч в її говорах є найріжнороднїйші відміни та відклоненя від лїтературної мови.

В щоденній мові мусять бути ріжниці. Наш нарід розкинений на дуже широких просторах. Мова се нїщо инше тільки висловлюванє наших думок звуками. Як люди жиють близько себе, висловлюють свої думки однаково. Чим дальше віддалені люди, тим більші ріжниці повстають у висловлюваню таких думок. Так знаємо, що Лемки дещо відмінно говорять від Гуцулів і від Подолян, що на російськім пограничу галицький і російський Українець говорять однаково, а вже трохи инакше Українець з околиць Харкова. Менші відміни у мові називаємо говорами (говір лемківський, бой-

ківський, гуцульський і т. д.), а більші відміни — нарічами.

Живу українську мову ввів в українську літературу щойно при самім кінци XVIII. віку Іван Котляревський з Полтави. Перед тим друковано в нас книжки штучною мовою, зложеною з церковно-славянських і українських слів. Слідами Котляревського пійшов харківський гурток письменників з Гр. Квіткою на переді. Геніяльний наш кобзар Шевченко доказав придатність української мови до поетичних перлин всесьвітного значіня. Він увів українську мову в ряд тих мов, що видали найбільших геніїв на поли літератури.

Своїми поезіями виховав Шевченко цілу українську інтелігенцію з її змаганями й ідеалами, отже сотворив з нас новочасну націю. Своє слово поставив Шевченко на сторожі коло національних прав українського народу на самостійне, культурне та політичне житє. Від часів Шевченка розвинула ся наша література високо, яку на російській Україні так і в галицькій, де ввів народну мову в книжки Маркіян Шашкевич, а також в буковинській, де нову добу української літератури розпочав Юрій Федькович.

До виробленя української мови на літературну причинили ся пізнійше дуже богато: Панько Кулїш, Панас Мирний, Іван Левицький, Степан Руданський, Борис Грінченко, Олександер Кониський, Михайло Коцюбинський, Леся Українка, Іван Франко й богато инших письменників. В українській мові маємо найріжно-

роднїйші часописи та фахові підручники. Українська мова є в галицькій і буковинській Україні викладовою в народних і середних школах і в університетах. Вкінци українська мова має там в урядах після закона рівні права з другими мовами.

6. Науковий світ про українську мову. ..

Так здобуває тепер українська мова се признанє, яке мала вже пятьсот лїт тому і яке визначив їй науковий світ. Ще в XIV. столїтю підбили Литовці Українців оружною силою, а Українці Литовців культурою. До часів Жигмонта Августа була українська мова мовою урядових грамот і законодатних книг. Української мови вживали на дворах польських королїв. Українська мова була урядовою у зносинах з Туреччиною і Молдавією (Румунією).

Великі учені признали красу та самостійність нашої мови. Польський ученик Бандтке уважав українську мову найкрасшою між усїми славянськими. Найбільший поет Міцкевич казав, що українська мова красша від московської і білоруської. Польський учений Мацєйовської назвав нашу мову більше гармонїйною від чеської, а другий учений Раковецький жалував, що наша мова не стала пануючою у цїлій Росії. Навіть московський письменник Даль-Луганський признав нашій мові першенство перед московською мовою, як народною так і літературною.

Найбільші славісти, значить, такі вчені, що досліджують ріжні славянські мови, й Пе-

тербурська Академія Наук признали українську мову самостійною, окремою від московської. Є між сими вченими представники ріжних славянських народів. Ось кілька імен таких ученых, щоби не наводити богато: Шляйхер, Мікльосіч, Шафарик, Копітар, Шахматов і богато инших. Навіть самі московські вчені доказали, що вже з часів панованя синів Ярослава Мудрого маємо письменні сьвідоцтва, що вже тоді українська мова була цїлком відмінна від московської. І від тоді ще більше віддалила ся від себе московська й українська мова, а нині без попередного виученя не порозуміє Українець Москаля, а Москаль Українця.

Зрештою був час, що й Поляки не признавали нашого народу осібним народом, а про нашу мову твердили, що се повітовщина польської мови. Минуло кількадесять лїт і тепер вже тільки деякі оголомшені шовінїзмом Москалї важать ся відмовляти нашій мові прав до школи, письменства й науки. Такі Москалї раді би злити нас зі своїм народом.

7. Шануймо нашу рідну мову.

Доля нашої мови спочиває у наших руках. „Як си постелиш, так і виспиш ся" — говорить народна приповідка. Дорогу показали нам Румуни, що в XIX. віцї вичистили свою мову з не-румунських слів, і Чехи, що всї чужі слова заступили своїми. Норвежцям, яких усього вісїм мілїонів дорадждували Нїмцї (таксамо як нам Москалї, звані по вченому також Великоросами) не розвивати своєї норвежської мови,

а взяти готову нїмецку. Наша мова красша від вашої — говорили Нїмцї до Норвежців — а що більше, в нас велика й красна лїтература. Але Норвежцї доложили всїх заходів, щоби в рідній мові розвинути як найгарнїйшу лїтературу. І нині твори норвежської лїтератури можуть гідно стати поруч найкрасших творів нїмецької лїтератури.

Шевченко є дуже гарним доказом, що наші найтонші почуваня, що все, що найдорозше нашій душі, що думки скриті в глибинах нашого серця, можемо найгарнїйше висловити тільки в рідній мові. Хоч Шевченко знав добре не тільки українську, але й московську мову, його поезіями, котрі писав в українській мові, любуєть ся цїлий світ, величає їх і перекладає на ріжні мови, а в піснях Шевченка, котрі він писав по московськи, нема вже сеї краси та сили, що в тих славних його творах в українській мові.

Московські вчені доказали, що Українець Микола Гоголь став що правда знаменитим письменником і в московській мові, але він думав по українськи й українську думку вбирав в московську одїж.

Оден мудрець сказав такі слова: „поневолений нарід, що хоронить свою мову, держить ключ від своєї вязниці у своїх руках". Не забувати нам се. Через рідну мову станули ми на ноги, ввійшли в сїмю просьвічених европейських народів. Пійдемо тим скорше і певнїйше вперед, чим більше Українців все та всюди устно та письменно, дома й поза домом, в су-

дї, в уряді, перед рівними собі і перед висшими буде вживати своєї рідної української мови. Є се прикмета рабського, панського льокая, а не свобідного горожанина закидати в рідній мові всякими чужиси словами та зворотами. Культурний чоловік буде також усе говорити гладко та делїкатно. Щоби добре знати рідну мову, треба її вчити ся від малку до гробу, в школї і поза школою, з книжок і від людий. Хто знає, що треба, та вміє пошанувати свого батька і матїр, той розуміє, яку пошану повинен він віддати рідній мові.

Без мови нема розуму, без рідної мови нема власної лїтератури і культури, без власної лїтератури і культури нема народу.

ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ.

Воликі і просторі сї землї де живе український нарід, велика наша Україна. Простягаєть ся вона від Карпат аж по Кавказ здовж на 1,000 кільометрів, а в ширину на 6,000 кільометрів

Величина її виносить 850 тисяч квадратових кільометрів то значить о 180 тисяч квадратових кільометрів більша ніж ціла австро-угорська монархія, а 11 разів така велика як ціла Галичина (ціла Галичина східна і західна має 78 тисяч квадратових кільометрів).

Колись давно творили сї землї одну велику самостїйну українську державу, а нині належить вона до двох чужих держав Австро-Угорщини і Росії. Значна, богато більша часть української землї належить до Росії, а менша до Австро-Угорщини. Тай українського народу на російській Україні живе понад 30 мілїонів, а в Австро-Угорщині понад 4 мілїони.

Сусїдує Україна на півночи з Білорусами, Поляками та Москалями, а на сходї з Калмуками, на полудне з Черкесами і Татарами, а на заходї з Румунами та Мадярами.

ЗЕМЛІ І МІСТА.

Російська Україна дїлить ся на такі землї, або провінції: Правобережна і Лївобережна

Україна, Запороже, Чорноморе, Степова Україна, Слобожанщина, Холмщина, Кубанщина, Волинь і Поділє.

Австрійська Україна ділить ся на Галичину (східну) і Буковину. В Угорщині за Карпатами Угорська Русь.

Важнійші міста на Україні такі:

На російській Україні: Київ, найбільше, найстарше і найславнійше місто, столиця цілої України, від найдавнійших часів, Полтава, Харків, Чернигів, Переяслав Одеса, Володимир Волинський, Каменець Подільський та инші.

В австрійській Україні: Львів, столиця Галичини, а крім нього в Галичині: Станиславів, Перемишль, Коломия, Тернопіль, Галич і инші. На Буковині Чернівці.

На угорській Україні: Унґвар Сигот.

Українська земля по найбільшій части рівна, бо творить легко погорблені височини. Тільки на заході є високі гори Карпати, а на полудневім сході стрімкі гори Кавказ.

ГОРИ.

Карпати довгі на 1.300 кільом. і тягнуть ся дугою від Дунаю недалеко Відня аж до границь Румунії і Сербії, знова до Дунаю. Ділять ся на три головні части. Українська часть Карпат се середуща, а зветь ся вона Східними або Лїсистими Карпатами. Східні (Лїсисті Карпати) дїлимо на 4 части: 1) Низький Бескид, 2) Високий Бескид, 3) Горґани і 4 Чорногору. Найвисший верх Чорногори зветь ся Говерля, високий на 2.060 метрів.

Підкарпатє або Підгірє се бічні пасма Ка-

рпат, простягають ся вони здовж Карпат від Перемишля до Коломиї

Кримські гори на Кримі над Чорним Морем довгі на 150 кільом., а широкі на 35 кільом. Найвисший хребет Яйла, а в нім найвисші шпилї: Чатирдат і Романкош (1500 метрів).

ВИСОЧИНИ.

Земля, що лежить висше як 200 метрів над верхнею моря, зветь ся височиною. На Українї розпростерла ся широка Чорноморська височина, яка дїлить ся в західній части на: 1) Поділє, 2) Розточе, 3) Волинську та 4) Правобічну височину а у східній части на: 1) Лївобічну височину і 2) Донецький кряж.

Поділє від ріки Верещицї, Днїстра аж до Буга, високе на 460 метрів, Верхню творить родючий чорний чорнозем. Лїсів мало, крім околицї Рогатина. Серед Подїля , скалисті гори Товтри або Медобори, що стоять від Бродів до Каменця Подільського. На півночи Гологори й Вороняки. Ріки вижолобили собі глубокі, круті долини, що звуть ся ярами та балками. Продовженєм Поділя є покутсько-бесарабська височина між ріками Днїстром і Прутом.

Розточе лежить між Сяном і Бугом. Се невисоке (до 400 метр.) й лїсисте узгірє.

Волинь, між ріками Бугом, Тетеревом, Припетю та Богом, се лїсисті плоскі горби. Земля на полудне чорноземна, на півночи пісковата.

Правобічна височина поміж Тетеревом, Днїпром і Богом вкрита родючим чорноземом. Правими берегами Днїстра скрізь невеличкі горбки.

Лївобічна височина сягає від Днїстра до Донця. Земля чорноземна, а декуди пісковата.

Донецький кряж південного берега ріки Донця се плоске узгірє.

НИЗОВИНИ.

Низовиною зветь ся земля, що не підносить ся понад поверхнею моря висше як 300 метрів. Таких низовин є на Україні чотири:

1) Підлїсє від вододілу Буга та Припети до Росточа. Верхня Підлїся дуже рівна з ріками та лїсами. Почва пісковата.

2) Полїсє понад Припетю, вкрите пісками та багнами. Великі торфовища вкриті сосновим лїсом.

3)Лївобічна низина по лївім березї Днїстра аж до порогів. Є тут піски й чорнозем, і мочари та степи.

4) Чорноморська низина від Чорного моря до устя Дону. Се степи вкриті могилами.

РІКИ.

Українські ріки вливають ся до Чорного Моря і до моря Балтійського.

Найбільша ріка се Днїпро, оспіваний у наших піснях. З ним вяжуть ся всї важнїйші події історичного житя України. Над Днїпром лежить Київ, столиця колишньої української держави, над Днїпром зросло козацтво зі своєю самоуправною державо-републикою Запорожем. Довгий він на 2,100 кільометрів. Впливає Днїпро з Білоруси в Смоленщинї. Коло Києва він широкий вже 850 метрів. В долїшнім бігу за Катеринославом аж до Александровська висту-

пають Днїпрові пороги. Є їх 12. Найбільший ненаситець або Дїд. Низше порогів на Днїпрі находять ся численні острови. На сих островах була в ріжних часах столиця Запорожа: Сїч. Добігаючи до Чорного моря зливається з рікою Богом у великий лиман. До Днїпра впадає богато менших рік, як Березина, Припеть, Стугна, Рось, Десна, Сула, Ворскла.

Друга по величинї ріка се Днїстер. Випливає у Високім Бескидї. Спершу се ріка гірська, а коло Нижнева виходить в подільський яр. Довгий він на 1,300 кільометрів. До Днїстра впадають з правого боку самбірська Бистриця і Стрвяж, а з лївого: Верещиця, Гнила і Золота Липа, Стрипа, Серет, Збруч, Смотрич, Ушиця, Мурахва і Ягорлик.

Крім сих двох найбільших важнїйші ще отсї: Дон у Слобідській Українї, Бог на Поділю, Кубань з Кавказу, Прут, що випливає з Говерлї, Серет на Буковинї. Всї ті ріки впадають до Чорного моря.

До балтійського моря вливають ся через Вислу з Карпат: Попрад, Вислока, Сян, а з Росточа та Підкарпатя: Вишня, Скло, Вепр, Буг, Полтава і инші.

Як бачимо, земля наша велика і простора. Та вона й богата. Українська земля найкраща і найбільше урожайна в цїлій Европі, яка родить всякі збіжа; на Українї є лїси великі, а в них звіря й птиці всякої богато. Крім того українські землї мають також богато природних скарбів. Із землї добувають сіль в Галичинї на Підкарпатю та над Чорним Морем, нафту і зем-

ний віск у східній Галичині та під Кавказом; зелїзо коло Катеринослава і на Волині, а камінний вуголь над Доном, в Катеринославщині та на Покутю. Богата українська земля. На жаль, з тих богацтв користають більше чужинці ніж український нарід. Чужинці на українських землях богатїють, а ми бідуємо... Та чейже з просвітою прийдемо до сього, що заберемо в свої руки й самі будемо з них користати.

ХАРАКТЕР УКРАЇНЦЯ, ПОЛЯКА І МОСКАЛЯ

Українці, Поляки і Москалі ріжнять ся між собою не тілько мовою, але також цілим рядом инших прикмет. Воно може навіть видаватись дивним, бож сї три народи славянські, а преціньріжниці в усім тім, що складає характер кождого з тих народів, такі великі, що колиб навіть зілляти мову в одну, то й тогди учені бачилиб ріжницю між сими трома народами дуже велику.

Інтересним буде довідатись читачам, в чім власне сї ріжниці і ми подамо їх коротко на підставі наукових дослідів професора Володимира Антоновича.

БУДОВА ГОЛОВИ.

Чашка Українця бачена з гори має форму яйця, зверненою тоншим кінцем вперед.

Чашка Москаля округла.

В Поляка чашка довша як в Українця.

Що до ширини, то чашка Українця і Поляка однакові, а в Москаля вузша.

Що до висоти, то чашка Поляка найдовша, Українця коротша, а Москаля найкоротша.

Так показує середний обрахунок, бо звісно, що поодинокі виїмки можуть бути тут і там.

НОГИ — ШКІРА.

В Поляків ноги богато довші як кадовб, в Москалїв коротші як кадовб, а в Українців ноги і кадовб рівні.

Дальше шкіра в Поляка найбілїйша, через се на лици в него видно виразьні живі румянцї.

В Українця шкіра найтемнїйша, через що він чорнявий, без румянця.

В Москаля шкіра пухка, нееластична, краски бурої і румянець закриває цїле лице.

ВРАЗЛИВІСТЬ (ЧУЛІСТЬ).

Від міри вразливости, від того, як народ скоро переймає ся тим, що дїє ся кругом него, залежить характер народу, його стан полїтичний і його здатність до розвитку. Що до сього, то:

Москаль флєґматик (повільний), мало вразливий на се, що кругом него дїє ся.

Поляк має вразливість дуже велику; він санґвінїк — палкий, поривчий.

Українець, се тип мелянхолїка (задумчивого).

ЗВИЧАЇ. ПОВЕДЕНЄ.

На малій вразливости, (чулости) Москаля основуєсь його прямота, отвертість і простацтво. Він думає, що всї люди так як він, повинні бути необразливі.

І отсей брак чутя показує ся в Москалїв простацтвом.

В Поляків вразливість велика і через те ко-

ждий Поляк навіть без лихої думки силуєсь показати себе кращим, ніж він є і хоче звернути на себе увагу всіх.

Українець повільний що до приниманя вражіня. Він не вміє сейчас відповісти на вражінє, але відповість за день, за тиждень. Тимто в характері Українця являє ся смирність, гумор і нещирість. Гумор через те, що Українець хоче спинити, відіпхнути від себе прикрість, через те в прикрости знаходить щонебудь смішне і тим чином хоч трохи зменшує недобре вражінє.

(Тут кілька слів поясненя про те, що таке вражінє. Коли я виджу бідних, слабих, Коли понесу страту в чім, коли мене хтось зганить, або похвалить, коли довідаюсь що справа народна взяла злий, або добрий оборот, то все те мене вражає, я те все відчуваю і відповідаю на те — себто показую себе чи то веселим, чи сумним, чи зажуреним, чи зневіреним, чи повним віри і охоти до житя. Се почутє, ся вразливість зве ся вражінє).

ЧЕСНОТИ, ЦЕРЕМОНІЇ І ЛАЙКИ.

В Москаля мало чемности. Він на таке не тратить часу, не звертає на других увагу, але пильнує власних інтересів. В його нервах нема чутя для чемности. Вся чемність Москаля обявляє ся хиба в хваленю сили, практичности й власти.

Поляк знов з чемности понижає навіть себе. Звісне є в Поляків поздоровленє „падам до нуґ, цалуєв рончкі.

Українець виявляє помірну чемність, тай то

передовсїм до людий близших і родини.

Що до лайок, то Москаль стоїть горою. Лайок в него сила силенна, а всї простацькі і безличні.

Поляк навіть в лайцї не забуває повеличати себе самого.

Українець також уживає деколи поганих слів, але найзвичайнїйша в него лайка мітольогічна — чорт, трястя, перун, та бажанє всього лихого.

РОДИНА.

В родинї Москаля неограничену власть має голова родини — большак. Його воля закон. Другі члени родини не мають волї і не можуть дїлати як самі хочуть і розуміють. Через се найбільше терпить жіноцтво, для якого Москаль має мало зглядів.

В Поляків від самого початку чоловік і жінка хочуть пишати ся і величати ся і тому зараз починає ся люта незгода. Вкінци чоловік, або жінка бере верх і верховодить над усїм. Від дїтий вимагає ся абсолютного послуху.

В Українця богато чулости, тому богато причин до сварок. Та ту не ходить о верховодство, як в Поляків, а сварки бувають через незначні нераз справи. Та Українець знає, що сварка гріх, тому женячи сина вже наперед готує йому хату. Також в відношеню до дїтий є богато поблажливости. Родичі бачать нераз, що дїти беруть що крадьком і несуть на вечерниці, та удають, що не бачать.

ПРИЯЗНЬ І ВОРОЖНЕЧА.

Москаль зриває приязнь найчастїйше через причини практичної натури. Ворожнеча приходить до крайної лютости.

Поляки в приязни більше сталі; а хоч в них тягне ся довго, не доходить до лютости.

Українці дуже поволи заводять дружбу і не доводять її до сердечности. Ворожнеча не буває люта, але тягне ся дуже довго.

В бійці Москаль хоче противникови задати як найбільше болю, „заєхать в ухо, розможжіть" В Москаля буває бійка нелюдська, люта.

Прикметою бійки в Поляків є зручність. Цїла вага полягає на тім, щоби противника вдарити, а самому втїчи. В них борба ведеть ся з відпочинком.

Українець в бійці не так дбає, щоби задати болю, як більше, щоби понизити противника. Противники довго водять ся за груди (за барки) і се вже вважає ся за велику образу.

СПІЛКИ І ТОВАРИСТВА.

Спілки й стоваришеня є в Українців й Москалїв, але нема їх в Поляків.

В Українців спілки рибацькі, чумацькі, чабанські і др. відзначають ся тим, що складають ся з невеликого числа членів і всї члени рівні. Старший, передовий в спілцї передує і провадить дїло за згодою всїх, будучи спритнїйшим, але користь має однакову. Свій уряд старшого, чи отамана сповняє за пошану від других.

Стоваришень в Поляків нема, се не лежить в їх характері.

В Москалїв „большак" сам за всїх годить ся і сам порядкує, та й користи бере найбільші. Від роботи однак і сам не відхиляє ся.

ПОЛЇТИЧНІ ІДЕАЛИ.

Дуже ярко видно ріжницю характерів в полїтичних ідеалах згаданих трох народів. до яких вони стремлять, або бажають

Москаль вміє лише слухати начальства і то без ніяких застережень. Він не тілько не противить ся проти такого послуху, коли його від Москаля жадають, але уважає се за конечність.

Ідеал Українця инший, а се воля, правда, громадська рівноправність. Се видно зі старода вного віча, з козацької ради на Запорожу, де завсїгди члени мали повну волю і рівноправність, де всї були однаково рівні.

Зате Поляки, се прихильники аристократизму і цїла їх суспільність аристократична — панська. Їх вічним змаганєм є панувати над другими.

ВІРА.

Гляньмо тепер, як сї три народи відносять ся до віри.

Віра Українця лежить в його серци. Він мало уваги звертає на обряди. Він люблячи всїм серцем свою віру, поважає також віру других. То оден Бог в него і в мене, каже він.

Поляк відзначає ся релїгійною нетерпимостию до иншої віри, ненавидить її. Він в імя віри готовий жорстоко гнобити другого, що з ним незгідний.

В Москалїв менше значінє має віра, а зате на першім місци стоїть обряд, мертва буква, параґраф. Згадати хочби раскольників (секта в Росії) і їх спори про те, чи казати: „Господи помилуй", чи „О, Господи помилуй"", спір про ріжні Аллилуя, або про те, чи писати Ісус, чи Иисус, як в мові грецькій. Підчас спору, за слово „Ісус" сторона, що взяла верх, спалила на стосї попа сторони противної.

Москаль, як і Поляк відзначає ся релїґійною нетерпимостию.

ОРНАМЕНТИ (ПРИКРАСА).

Також в прикрасах сих трох народів є велика ріжниця.

Поляки любують ся в яскравих кольорах, але уважають, щоби не було тих кольорів за богато та щоби одного було богато. Візьмім для приміру краківське народне убранє, де єднають ся краски червона і сина. —Крім сього в Полякїв є великий нахил до прибираня ся усякими металевими цяцьками, як бляшки, цьвяшки, перстенї, ланцюшки, і др., а все на те, щоби похвалити ся, звернути на себе увагу.

У Москалїв таксамо бачимо величезний нахил до пестроти, однак Москаль не вдоволяє ся двома барвами, як Поляк, — він чіпає на себе 8 — 10 кольорів, щоби аж горіло. Се видно на убранях, на будовах церков (на церков св. Василія в Москві і глянути не можна, щоби від барв не зарізало в очах).

Українська орнаментика має невелику скільскість прикрас і вони все відзначають ся великою мірностию кольорів.

А тепер, в який спосіб роблять прикраси?

Українці в своїх прикрасах вибирають або форми геометричні (колеса, квадрати, пятикутники, шестикутники і т. д.), або рослини. З рослин Українці уживають тільки їх части, як — листок, квітка, галузка, а ніколи ціла рослина.

Москалі знов люблять прикраси зі світа звіринного — головки, лапки і т. д. Як же прикрашують щонебудь рослинами, то все цілими — вазон з деревом, корч.

ТАНЦІ.

Не можна проминути танців, бо кождий танець має початок або воєнний, або релігійний. Звісно, що Індіяни мали танець воєнний, а також похоронний. Давно танців уживано при богослуженях і тому один німецький письменник каже, що люди давно молили ся ногами.

Польський народний танець — мазур — має воєнний початок (атак кавалерії); таксамо краковяк (партизанська війна). Польонес представляє релігійну церемонію.

Московські народні танці „бичок" та „камаринський", се властиво не танці, але всякі викрутаси, як кому завгодно („праву моєму не проклинствуй" — забаганці моїй не перешкаджай).

Українські танці — коломийка, метелиця, горлиця, мають всі любовний підклад.

СМАК ДО НАУКИ.

І смаком до науки відріжняють ся ті народи.

Москалї виказують найбільше дару до наук натуральних і технїчних.

Поляки мають нахил до фільозофії й історії, які займають три чверти їх лїтератури.

Українцї відзначають ся великою пристрастию до наук гуманїтарних, як — право, історія культури, лїтература, полїтична економія і другі.

Українець уважає за гарне і добре все, що сильне і дуже, а Поляк, що приємне і любе.

Так менше більше представляє проф. Волод. Антонович в своїм творі „Три національні народні типи", природну вдачу кожрого народу, яка становить характер народу. Всї ті відмін ні прикмети кождого народу складають ся на його загальне національне обличе, якого нема сили перемінити навіть тогди, як накине ся народови иншу мову.

Додамо хиба, що тих всїх прикмет можна дошукувати ся тілько на народї, що жиє гуртом далеко від чужих впливів. Через змішанє ріжних народів затрачують ся сї риси, або переіначують ся.

І зовсїм зрозуміле, що Українець ставши нинї римо - католиком, отже називає себе Поляком, не стане подібний до Поляка нї формою голови, нї ніг, нї душевними прикметами. В него тїло і душа українськi, а лише „ойченаш" польський.

ЧИТАЙТЕ! ЧИТАЙТЕ!

УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС

найбільшу українську часопись в Канаді, яка виходить що тижня на 16 ст. Український Голос коштує на рік 2 доляри.

Український Голос подає найбільше вістий з України, дописий з житя Українців в Канаді і ріжних вістий з цїлого світа.

В Українськім Голосї знайдете наукові статї розвідки, оповіданя і богато всячини.

Запренумерувавши собі Український Голос, будете мали в нїм найлїпшого приятеля, з яким нїколи не розстанетесь.

Передплачуйте отже Український Голос і заохочуйте других до передплати сеї часописї. Нехай не буде анї одної української хати в Канаді, в котрій не знаходив би ся Український Голос!

ПЕРЕДПЛАТУ ПОСИЛАЙТЕ НА АДРЕСУ:

Ukrainian Voice

Box 3626, Winnipeg, Man

В. У. Голосї дістанете всякі книжки— жадайте катальога, який висилаємо ДАРОМ.